

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาทางไกล การจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ผู้ใช้แรงงาน เกี่ยวกับวิธีดำเนินงาน ปัญหาและความต้องการการศึกษานอกโรงเรียนของผู้ใช้แรงงาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเนื้อหาออกเป็น 6 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

ตอนที่ 2 การศึกษาทางไกล

ตอนที่ 3 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 4 สภาพทั่วไปของห้างสรรพสินค้าในกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 5 แนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่พนักงานห้างสรรพสินค้า

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีความเป็นมาก่อนที่จะมีการใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดการดำเนินการเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การศึกษาผู้ใหญ่ภาคค่ำ ซึ่งเปิดสอนเป็นชั้นเรียน มีครูสอนเป็นรายวิชาในแต่ละระดับชั้น
2. การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนศึกษาจากคู่มือเรียน ฟังบทเรียนที่ออกอากาศทางวิทยุและมาพบกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่กำหนด
3. การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก เป็นการเรียนที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าว จะเห็นว่าหลักสูตรและวิธีการดำเนินงานเป็นอิสระแก่กัน ถ้านักศึกษาลงทะเบียนเรียนการศึกษาแบบใดจะต้องเรียนแบบนั้นไปจนกว่าจะจบ หลักสูตรของแต่ละระดับไม่สามารถเลือกเรียนแบบอื่นๆ ได้ในเวลาเดียวกัน และวิชาที่สอบได้ไว้แต่ละรูปแบบการเรียน ก็ไม่สามารถจะนำมารวมกันได้

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญได้มีการปรับปรุงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน กรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2530 โดยเปลี่ยนให้มีการจัดการเรียนการสอนเป็น 3 วิธี คือ

1. วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ขร.) หรือการศึกษาผู้ใหญ่ภาคค่ำ

- ฟังคำบรรยายในชั้นเรียนไม่น้อยกว่า 70% ของเวลาเรียนที่กำหนด
- เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด
- วัดผลและเก็บคะแนนระหว่างเรียน
- ประเมินผลปลายภาคเรียน
- ต้องสอบให้ได้คะแนนระหว่างภาค รวมกับคะแนนปลายภาค ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 จึงจะถือว่าสอบได้

2. วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.) หรือสอบเทียบบุคคลภายนอก

- ศึกษาตำรา หรือ แบบเรียนต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่มีการเข้าชั้นเรียน
- เข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม (เสาร์ - อาทิตย์) ไม่น้อยกว่า 75% ของเวลาพบกลุ่มที่กำหนดในแต่ละภาคเรียน
- ประเมินผลปลายภาคเรียน 1 ครั้ง คะแนนที่ได้แต่ละหมวดวิชาต้องไม่น้อยกว่า 50% จึงจะถือว่าสอบได้ (ไม่มีคะแนนระหว่างภาค)

3. วิธีเรียนทางไกล (ทก.) หรือการเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์เดิม

- ฟังรายการวิทยุ ตามตารางออกอากาศ
- ศึกษาด้วยตนเองจากคู่มือเรียนและตำรา ไม่มีการเข้าชั้นเรียน
- เข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม (เสาร์ - อาทิตย์) ไม่น้อยกว่า 75% ของเวลาการพบกลุ่มที่กำหนดในแต่ละภาคเรียน
- วัดผลระหว่างภาคเรียน เพื่อเก็บเป็นคะแนนสะสม
- ประเมินผลปลายภาคเรียน 1 ครั้ง
- คะแนนระหว่างภาค รวมกับคะแนนปลายภาค ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 จึงจะถือว่าสอบได้

ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ทั้ง 3 วิธีเรียน แล้วนำผลการเรียนทั้ง 3 วิธีมารวมกันเพื่อจบหลักสูตรได้ (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2535) นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการเทียบโอนผลการเรียนวิชาสามัญระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ด้วย และยังให้มีการเทียบโอนวิชาอาชีพที่ผู้เรียนเรียนมาจากสถานศึกษาหรือสถานประกอบการที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง ตลอดจนอาชีพที่ผู้เรียนประกอบกิจการอยู่มาเทียบโอนผลการเรียนในหลักสูตรที่ประกาศใช้ใหม่นี้ และเมื่อนักศึกษาสอบได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดก็สามารถจบหลักสูตรได้

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นหลักสูตรที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ แต่พลาดโอกาสที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้อื่น สามารถปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ หลักสูตรนี้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับเดียวกันในโรงเรียน และมีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตน โดยมีหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร 1,2539)

หลักการ

1. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม อันเป็นพื้นฐานให้เห็นช่องทางสำหรับประกอบอาชีพตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด ตลอดจนรู้จักหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกงานอาชีพ หรือเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการดำรงชีวิตของตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิทยาการใหม่ๆ
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมไปในแนวทางอันจะเป็นการช่วยพัฒนาประเทศ
5. เป็นการศึกษาที่จัดให้ประสานสัมพันธ์กันทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

จุดมุ่งหมาย

1. รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม และวิชาการ
2. มีความรู้และทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติม และการดำเนินชีวิต
3. เห็นคุณค่าและธำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมอันดีงาม
4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ รู้จักพิจารณา และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
5. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

6. มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาชีพ ฝึกให้ขยันอดทน และประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวนบำรุงรักษา สาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กรมการ ศึกษาออกโรงเรียน,2543) มีดังนี้

การเรียนการสอน

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนควรให้ยืดหยุ่นตาม เหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และให้มีความสัมพันธ์ระหว่างหมวดวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่า เหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานเป็นกลุ่มๆ ฯลฯ

3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติซึ่งมีผล ส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

เวลาเรียน

ในปีการศึกษาหนึ่งๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และอาจ เปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร

หลักสูตรนี้กำหนดให้เรียนวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา และต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน โดยนับภาคฤดูร้อนเป็น 1 ภาคเรียน ยกเว้น กรณีที่มีการเทียบโอนวิชาสามัญ วิชาอาชีพ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

ข้อกำหนดวิชาอาชีพ

วิชาอาชีพที่เรียนให้จบตามหลักสูตรนี้มีโครงสร้าง ดังนี้

1. วิชาอาชีพบังคับ 3 หน่วยการเรียนรู้

2. วิชาอาชีพเลือก ผู้เรียนจะเลือกเรียน เทียบโอนได้ทั้ง 3 หมวดวิชา ทั้งนี้ให้เลือกเรียนใน หมวดวิชาที่มีเนื้อหาไม่ซ้ำกับที่เคยเรียนมาแล้ว โดยวิธีการ ดังนี้

2.1 เทียบโอนจากประสบการณ์ด้านอาชีพ

- ประเมินจากประสบการณ์
- ประเมินจากอาชีพที่ประกอบอยู่
- ประเมินจากโครงการประกอบอาชีพใหม่หรือโครงการพัฒนาอาชีพเดิม

2.2 โอนผลการเรียนจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพ อีศระตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

2.3 เรียนตามหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและอนุมัติ ซึ่งมีระดับ เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยอาจเลือกเรียนวิชาเดียว สาขาเดียว หรือหลายรายวิชา สาขาเดียวหรือหลายรายวิชาต่างสาขากัน ที่มีเวลาเรียนตามหลักสูตรรวมกันไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง นับให้ 1 หมวดวิชาโดยสถานศึกษาจัดสอนเองหรือโอนผลการเรียนมาจากสถานศึกษาอื่นที่ กระทรวงศึกษาธิการรับรอง

ข้อกำหนดการเรียนหมวดวิชาภาษาอังกฤษ

หมวดวิชาภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มี 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาต่อ (อ.2) หมวดวิชาภาษาอังกฤษแบบเข้ม (อข.2) และหมวดวิชาภาษาอังกฤษ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (อคช.) เลือกเรียนได้ไม่เกิน 2 หมวด

การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530

เกณฑ์การจบหลักสูตร

ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องสอบได้วิชา บังคับ 4 หมวดวิชา วิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา รวมอย่างน้อย 7 หมวดวิชา และผ่านกิจกรรม พัฒนาคุณภาพชีวิต 42 หน่วยกิจกรรม จึงจะถือว่าจบหลักสูตร

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543) มีดังนี้

การเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนได้ทุกวิธีของการจัดการ การศึกษานอกโรงเรียน และนำผลการเรียนแต่ละวิธีมาประเมินผลร่วมกัน กับทั้งสามารถโอนผลการ เรียนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียนได้อีกด้วย

เวลาเรียน

ในปีการศึกษาหนึ่งๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร หลักสูตรนี้กำหนดให้เรียนวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา วิชาเลือกอย่างน้อย 3 หมวดวิชา นักศึกษาลงทะเบียนเรียนได้ไม่เกินภาคเรียนละ 2 หมวดวิชา

ในกรณีการเรียนแบบชั้นเรียน ในสัปดาห์หนึ่งให้โรงเรียนเปิดสอนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 6 วัน วันละไม่น้อยกว่า 5 คาบ คาบเรียนละ 50 นาที สัปดาห์ละ 30 คาบ ในคาบเวลาดังกล่าวจะต้อง

เป็นเวลาเรียนอย่างน้อย 29 คาบ เวลาที่เหลือสัปดาห์ละ 1 คาบ ให้จัดกิจกรรมการจัดคาบเรียนของแต่ละหมวดวิชาต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้คิดตามอัตราส่วนของหน่วยการเรียนรู้ของหมวดวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนนั้นๆ สำหรับภาคฤดูร้อนซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของหมวดวิชาที่เปิดสอนในภาคฤดูร้อนจะต้องเป็น 5 เท่าของเวลาที่กำหนดสำหรับภาคปกติ

หน่วยการเรียนรู้

การกำหนดหน่วยการเรียนรู้หมวดวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรให้ถือเกณฑ์การเทียบ ดังนี้

1. หมวดวิชาบังคับ ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย 1 หมวดวิชาสังคมศึกษา 1 หมวดวิชาพลานามัย หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 1 และหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 2 มีค่าหมวดวิชาละ 6 หน่วยการเรียนรู้ ส่วนหมวดวิชาพื้นฐานวิชาชีพแต่ละสาขามีค่าสาขาละ 12 หน่วยการเรียนรู้

2. หมวดวิชาเลือก ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย 2 หมวดวิชาสังคมศึกษา 2 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 หมวดวิชาคณิตศาสตร์ และหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ มีค่าหมวดวิชาละ 13 หน่วยการเรียนรู้

ข้อกำหนดหมวดวิชาอาชีพ

หมวดวิชาอาชีพที่เรียนตามหลักสูตรนี้ ให้เลือกจากหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติหรือสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินจากประสบการณ์ด้านอาชีพ

1. เรียนตามหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ โดยอาจจะเลือกเรียนวิชาเดียวสาขาเดียว หรือหลายรายวิชาสาขาเดียวหรือหลายวิชาต่างสาขากัน ที่มีเวลาเรียนตามหลักสูตรรวมกันไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง นับให้ 1 หมวดวิชา โดยสถานศึกษาจัดสอนเองหรือโอนผลการเรียนมาจากสถานศึกษาอื่นๆ

2. โอนผลการเรียนจากสถานฝึกงานอาชีพตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

3. เทียบจากประสบการณ์ด้านอาชีพ

- ประเมินจากประสบการณ์ที่มีอยู่

- ประเมินจากอาชีพที่ประกอบการอยู่

- ประเมินจากโครงการประกอบอาชีพใหม่หรือโครงการพัฒนาอาชีพเดิม

ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530

เกณฑ์การจบหลักสูตร

ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องได้วิชาบังคับ 5 หมวดวิชา (36 หน่วยการเรียนรู้) วิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา (39 หน่วยการเรียนรู้) รวมแล้ว 8 หมวดวิชา (75 หน่วยการเรียนรู้) และต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาที่กำหนดตลอดหลักสูตร

กิจกรรม

สถานศึกษาต้องจัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำงาน โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ทุนบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม

ตอนที่ 2 การศึกษาทางไกล

ความหมายการศึกษาทางไกล (Distance Education) ซึ่งมีนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

ทวีป อภิลิทธิ์ (2528) กล่าวว่า สื่อที่ใช้ในการจัดการศึกษาทางไกลประกอบด้วยเครื่องมืออุปกรณ์หลากหลาย เช่น ในรูปของวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ที่ส่งผ่านทางไปรษณีย์

วิจิตร ภัคศิริรัตน์ (2530) ได้ให้ความหมายของการศึกษาทางไกลว่า หมายถึง การศึกษาที่มีระยะทางระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน โดยผู้เรียนกับผู้สอนอยู่คนละที่ ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลกัน

วิรัช กุมุทมาศ (2532) อธิตอธิบายกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน ได้กล่าวถึงหลักการของการศึกษาทางไกลว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวนมากได้ศึกษาด้วยตนเอง

เชียรศรี วิวิธสิริ (2535) ได้กล่าวถึง การศึกษาทางไกลในแง่ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า เป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยไม่ต้องยึดติดกับผู้สอนโดยตรง ทำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยอาศัยสื่อต่างๆ กันเอง ไม่ต้องมานั่งเผชิญหน้ากันในห้องเรียน ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ไกลกันในด้านระยะทาง ไม่นับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และห่างไกลกันในเรื่องเป็นเวลา คือเวลาสอนและเวลาเรียนคนละเวลาไม่ตรงกัน การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่ยืดหลักการผสมผสาน ระหว่างสังคมการเรียนรู้และสังคมเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าด้วยกันโดยการเรียนการสอนจะอาศัยสื่อเป็นสำคัญ

เสาวนีย์ เลวลีย์ (2536) กล่าวว่า การศึกษาทางไกลเดิมเรียกว่า การศึกษาออกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ ได้พัฒนารูปแบบขึ้นก่อนการมีกรมการศึกษาออกโรงเรียน โดยใช้วิธีสอนทางวิทยุกระจายเสียง ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเอกสารการสอน และพบกับครูประจำกลุ่ม

จากความหมายของการศึกษาทางไกล ตามทัศนะที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า การศึกษาทางไกล หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ไกล

กัน ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเองจากสื่อประสมที่จัดให้โดยไม่ต้องเข้ามานั่งฟังบรรยายในชั้นเรียนตามปกติ

การจัดการศึกษาวิธีเรียนทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียนนั้น จัดมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2516 โดยจัดเป็นโครงการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ (ว.ปณ.) ซึ่งมีคู่มือเรียนเป็นสื่อหลัก มีรายการวิทยุและกลุ่มผู้เรียนเป็นสื่อเสริม ต่อมาเมื่อมีกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับปรุงหลักสูตรใหม่ และได้เปลี่ยนการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์มาเป็นวิธีการเรียนแบบทางไกล และมอบให้ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษาทางไกล เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2531 โดยร่วมมือกับกองต่างๆ ในส่วนกลาง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เพื่อให้การจัดการศึกษาทางไกลดำเนินการไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2534)

หลักการ หลักการในการจัดการศึกษาทางไกล (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2533) มีดังนี้

1. เป็นการเรียนโดยใช้สื่อประสม ได้แก่ รายการวิทยุ โทรทัศน์ และการจัดกลุ่มนักศึกษาให้มีการพบกลุ่มแต่ละกิจกรรม
2. เป็นการเรียนระบบเปิด คือ นักศึกษาสามารถมาลงทะเบียนเรียนได้อย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนได้ทุกเพศ ทุกวัย และเรียนได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ตามความสามารถ ความสะดวกของนักศึกษา และส่งเสริมให้นักศึกษาได้ศึกษาตามความสามารถไม่มีข้อจำกัด
3. เป็นการเรียนที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง คือให้นักศึกษาวางแผนการเรียนด้วยตนเองโดยใช้สื่อประสม
4. เป็นการเรียนที่ฝึกให้นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีกำหนดให้พบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

วัตถุประสงค์ การจัดการศึกษาทางไกล มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

1. เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนที่ด้อย พลาด หรือขาดโอกาสทางการศึกษาได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ในการที่จะนำไปปรับปรุงชีวิต ความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น
2. ใช้รูปแบบการศึกษาทางไกลในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่ไม่ได้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในระบบโรงเรียน
3. เสริมสร้างการรู้หนังสือ และยกระดับการให้การศึกษาแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง
4. ให้ประชาชนได้รับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้

5. สร้างเสริมให้เกิดกระบวนการพบกลุ่มในการเรียนการสอน และการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ ในการเรียนการสอนและชุมชน

วิธีการเรียนทางไกล ในการจัดการเรียนการสอนทางไกล ผู้เรียนจะต้องศึกษาด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อหลักที่สำคัญ 3 ลักษณะ คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535)

1. สื่อคู่มือการเรียน เป็นสื่อหลักที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นสื่อที่ให้ความรู้ทางวิชาการ ช่วยให้ให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการ ไม่ว่านักศึกษาจะอยู่ที่ไหนก็สามารถศึกษาได้ เป็นสื่อที่ส่งเสริมการอ่านแล้วทำความเข้าใจได้หลายครั้ง

2. สื่อรายการวิทยุ เป็นสื่อที่ส่งข่าวได้รวดเร็ว ครอบคลุมพื้นที่ เนื้อหาที่นำมาเสนอเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดแทรกความรู้ทางวิชาการ และให้ข้อคิดเห็นแก่นักศึกษาเป็นประเด็นคำถามได้ เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาอยากรู้อยากศึกษาค้นคว้าต่อไป

3. สื่อการพบกลุ่ม นักศึกษาทางไกลต้องมาร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียน ซึ่งศึกษาจากคู่มือการเรียน ฟังรายการวิทยุ และจากสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ มาร่วมกันแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการกลุ่มมาแก้ปัญหาตัดสินใจร่วมกัน โดยมีครูประจำกลุ่มเป็นผู้คอยประสานงาน

ตอนที่ 3 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non Formal Education) ซึ่งมีนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กระบวนการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ และเนื้อหาให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคมทั้งกลุ่มที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาส และพลาดโอกาสจากการศึกษาในโรงเรียน

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาชีพและทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

สุนทร สุนันท์ชัย ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า นิยามของการศึกษาในทางสังคมวิทยา คือ การถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคต

โคล เอส เบรมเบ็ค และ ทิมอธี เจ ธอมป์สัน (Cole S. Brembeck and Timothy J. Thompson) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียนหากจะให้จำกัดความที่ดีที่สุด ก็เห็นจะเป็นว่าการศึกษาที่ก่อให้เกิดทักษะและความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียนตามปกติ เป็นการผสมผสาน

ของกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอนและดูเหมือนว่าไม่สัมพันธ์กันเลย โดยมีจุดมุ่งหมาย นานัปการ การศึกษานอกโรงเรียนหาใช่เป็นการรับผิดชอบของกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งไม่ การบริหารและการควบคุมการศึกษานอกโรงเรียนจะจัดกระจายกันทั่วไปทั้งในฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายเอกชน งบประมาณและกำลังคนที่เราทุ่มเทเพื่อดำเนินการตลอดจนผลที่ได้รับ อาจวัดเป็นมาตรฐานไม่ได้ บางที่การศึกษานอกตรงเรียนอาจถือได้ว่าเป็นระบบที่ไม่มีระบบที่สุดของระบบต่างๆ

ฟิลลิป เอช คูมส์ (Philip H. Coombs) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึงกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหากหรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหม่ๆ อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย

กาบรา (Kabra,1972) ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและศึกษาความชำนาญในการอ่าน เขียน สำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนและสำหรับการศึกษาเพื่อความก้าวหน้า
2. เพื่อความสามารถในหน้าที่การงาน เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้
3. ทำให้เข้าใจและสามารถแก้ปัญหาของสิ่งแวดล้อม การจ้างงาน และรายได้
4. ทำให้ได้รับการสนองตอบความต้องการทางด้านวัฒนธรรม และสังคมอย่างเต็มที่

ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบโรงเรียน แม้ว่าจะไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุของผู้เรียน เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับผู้เรียน ทุกเพศ ทุกวัย และทุกวุฒิ สามารถสมัครเรียนได้ตามความต้องการและความสนใจที่ตนเองมีต่อวิชานั้นๆ ทำให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ที่มาเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียนคือ ผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทยเป็นการศึกษาที่วิวัฒนาการมาจากการศึกษาผู้ใหญ่ ดังนั้น การศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) มีนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (ก่อนที่จะจัดตั้งเป็นกรมการศึกษานอกโรงเรียน) กล่าวว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพให้ประชาชนมีการกินดีอยู่ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

คูลี เวอร์เนอร์ (Coolie Verner) ให้นิยามการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้อันบุคคล สถาบัน หรือหน่วยงานอื่นใด ได้จัดขึ้นทั้งที่มีระบบการวางแผนและไม่มี

ด้วยจุดประสงค์ที่จะช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เกิดการเรียนภายใต้การสอนและ/หรือการคอยให้คำแนะนำ ซึ่งแนะช่วยเหลือ จนกว่าผู้ใหญ่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์

ไซริล โอ. ฮูล (Cyril O. Houle) ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กระบวนการซึ่งผู้ใหญ่ไม่ว่าชายหญิงพยายามที่จะปรับปรุงตนเองหรือสังคม โดยการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และความสามารถในการแก้ปัญหาชีวิต และเป็นกระบวนการซึ่งบุคคล กลุ่มคน หรือหน่วยงาน และสถาบันต่างๆ จัดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่ได้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว

UNESCO ได้ให้นิยามการศึกษาผู้ใหญ่ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2519 ซึ่งยอมรับเป็นสากลว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา ระดับ และวิธีการ ไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มหรือทดแทนการศึกษาที่เริ่มต้นในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย และการเป็นช่างฝึกหัด ซึ่งบุคคลที่สังคมถือว่าเป็นผู้ใหญ่ได้พัฒนาความสามารถเพิ่มพูนความรู้ปรับปรุงคุณสมบัติทางวิชาการและวิชาชีพ หรือเปลี่ยนจุดมุ่งหมายไปในทิศทางใหม่ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติหรือพฤติกรรมในสองด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างสมดุลและมีอิสระ

จากความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ ตามทัศนะที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดให้เพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ โดยเป็นกระบวนการที่บุคคล กลุ่มคน หน่วยงาน หรือสถาบันจัดขึ้น

ด้านส่วนตัวนักศึกษา

แมลโคล์ม เอล โนลส์ (Malcolm S. Knowles, 1977) นักการศึกษาผู้ใหญ่ชาวอเมริกัน ได้จำแนกความพร้อมของบุคคลไว้รวม 15 ประการด้วยกันดังต่อไปนี้

จาก	เป็น
1. ขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น	สามารถทำงานได้ด้วยตนเอง
2. เจือยชา หนึ่งเฉย	แคล้วคล่อง ว่องไว
3. ตนเองมีความสำคัญเหนือบุคคลอื่นในสังคม	ตนเองเป็นเพียงส่วนประกอบของสังคม
4. โง่เขลา	ฉลาดและรู้จักจริง
5. มีความสามารถน้อย	มีความสามารถมาก
6. มีหน้าที่รับผิดชอบน้อย	มีหน้าที่รับผิดชอบมาก
7. มีความสนใจอยู่ในวงแคบ	มีความสนใจกว้างขวาง
8. เห็นแก่ตัวเอง	เห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น
9. ไม่ยอมรับว่าตนเองมีความสามารถ	ยอมรับว่าตนเองมีความสามารถ
10. ไม่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง	มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
11. มุ่งความสนใจที่รายละเอียด	มุ่งความสนใจที่หลักการ
12. มีความสนใจเพียงผิวเผิน	มีความสนใจอย่างลึกซึ้ง
13. การเลียนแบบ	การคิดสร้างสรรค์
14. ต้องการที่จะรู้อะไรให้แน่นอน	มีความอดทนต่อความคลุมเครือ
15. ดื้อดึงไม่ฟังเหตุผล	รู้จักเหตุรู้จักผล

ดังนั้นเด็กจึงมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่นี้ (เชียรศรี วิวิธสิริ, 2541)

ข้อตกลงเบื้องต้น	วัยเด็ก	วัยผู้ใหญ่
ความเข้าใจ	ไม่เป็นอิสระ ยังต้องพึ่งผู้อื่น	เป็นอิสระ สามารถนำตนเองได้
ประสบการณ์	มีน้อย มีคุณค่าไม่มากนัก	มีมาก เป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง
ความพร้อม	เกิดจากการพัฒนาการทางชีววิทยาและความต้องการทางสังคม	เกิดจากภารกิจเชิงพัฒนาการตามบทบาททางสังคม
การมองเห็นคุณค่าของเวลา	ทำเพื่ออนาคต สามารถเลื่อนไปหรือรอคอยได้	ทำเพื่อผลปัจจุบัน ต้องการนำไปใช้ได้ทันที
ลักษณะการเรียนรู้	ใช้เนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง เน้นเนื้อหา	ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง เน้นวิธีการแก้ปัญหา

H.A. Overstreet (1949) ได้อธิบายถึงบุคคลผู้มีความพร้อมอย่างสมบูรณ์ไว้ว่า บุคคลผู้มีความพร้อม หมายถึง บุคคลผู้ไม่เพียงแต่มีความรู้อย่างกว้างขวางเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้ความรู้ที่ตนมีอยู่นั้นได้อย่างฉลาดอีกด้วย

ด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม

ไซริล โอ ฮูล (Cyril O Houle,อ้างถึงในเชียรศรี วิวิธสิริ,2541) พบว่าผู้เรียนผู้ใหญ่ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ด้วยเหตุผลพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. มีเป้าหมายเฉพาะบางอย่างอยู่ในใจ (Goal oriented) เช่น ต้องการประกาศนียบัตรไปเลื่อนวุฒิ เลื่อนขั้นเงินเดือน นักศึกษาส่วนใหญ่มาเรียนด้วยสาเหตุนี้ คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออาชีพการงาน หรือเพิ่มพูนวิทยฐานะของตน
2. ต้องการเข้าร่วมสังคม มีกิจกรรมกับผู้อื่นบ้าง (Activity oriented) แสวงหากิจกรรมใหม่ๆ หรือมาเรียนเพื่อแก้เหงา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ (Learning oriented) มาเรียนเพราะสนใจอยากรู้อยากเห็น มิได้คำนึงถึงปริญญาหรือประกาศนียบัตร แต่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ของตน

ด้านการจัดการเรียนการสอน

เอ็ดเวิร์ด ซี ลินดีแมน (Edward C Lindeman,อ้างถึงในบุญเลิศ ไพรินทร์,2538) มีทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เรียกว่า Andragogy ซึ่งให้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าการเรียนการสอนของผู้ใหญ่ สรุปแนวความคิดได้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่อยากจะเรียนก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการ และความสนใจที่จะเรียนและการเรียนรู้นั้นช่วยให้เขาพึงพอใจ ดังนั้น ความต้องการและความสนใจที่จะเรียนของผู้ใหญ่จึงน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสมทีเดียวที่จะต้องพิจารณาสำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
2. ความสนใจหรือแนวโน้มในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น จะมุ่งไปที่การถือเอาชีวิตประจำวันเป็นศูนย์กลาง (Life-centered) ในการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงอยู่ที่สถานการณ์ในชีวิตประจำวันของเขา มากกว่าเนื้อหาวิชาที่จัดขึ้น
3. ถือว่าประสบการณ์แห่งชีวิตของผู้ใหญ่นั้นนับเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุด สำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการเรียนรู้ที่จำเป็นเบื้องต้นก็คือวิธีการวิเคราะห์และค้นหาความจริงจากประสบการณ์
4. ผู้ใหญ่มีความต้องการเป็นอย่างมากที่จะชี้นำตนเอง (Self-directed) มากกว่าที่จะให้ใคร (ผู้สอน) ชี้นำหรือควบคุมเขา ดังนั้นบทบาทของผู้สอนก็คือเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้เรียนในกระบวนการค้นหาความจริงมากกว่าที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ของตนไปยังผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ประเมินว่าผู้เรียนเหล่านั้นได้รับความรู้ตามที่ถ่ายทอดให้ไปมากน้อยเพียงใด

5. ข้อเท็จจริงประการสำคัญก็คือ ผู้ใหญ่ยิ่งมีอายุมากขึ้นเพียงใดก็ยิ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย (individual differences) ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างกันในเรื่องการสอน หรือแบบของการเรียนการสอน ระยะเวลา สถานที่ และอัตราความเร็วหรือช้าในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่แตกต่างกันเหล่านั้นด้วย

แมลโคล์ม เอส โนลส์ (Malcolm S. Knowles, อ้างถึงในเชียรศรี วิวิธสิริ, 2541) เปรียบเทียบการเรียนการสอนระหว่างการสอนเด็กและการสอนผู้ใหญ่

องค์ประกอบการ	การสอนเด็ก (Pedagogy) (การสอนแบบดั้งเดิม)	สอนผู้ใหญ่ (Andragogy) (การสอนแบบใหม่)
ด้านบรรยากาศในการเรียนการสอน	- เป็นทางการ - เป็นการแข่งขันกัน - ครูเป็นผู้ออกคำสั่ง	- เป็นทางการ - เคารพนับถือซึ่งกันและกัน - ครูและผู้เรียนร่วมมือกัน
ด้านการวางแผนและจัดทำโครงการ	วางแผนโดยครู	ครูและผู้เรียนวางแผนร่วมกัน
การวินิจฉัยความต้องการ	ตัดสินใจโดยครู	ครู-ผู้เรียนพิจารณาร่วมกัน
การกำหนดวัตถุประสงค์	พิจารณาโดยตัวครู	ครู-ผู้เรียนปรึกษาหารือร่วมกัน
การเรียนการสอน	- เป็นไปตามเนื้อหาวิชา - ใช้หน่วยด้านเนื้อหาวิชา	- เป็นไปตามความพร้อมของผู้เรียน - ใช้หน่วยปัญหาที่เกิดขึ้น
กิจกรรมทั้งหลาย	ใช้เทคนิคต่างๆ โดยครูมีบทบาท	ผู้เรียนมีบทบาท มีการทดลองและสืบเสาะหาโดยตัวผู้เรียน
การประเมินผล	กระทำโดยครู	- ครู-ผู้เรียนวินิจฉัยร่วมกันตามความต้องการ - ประเมินผลโครงการร่วมกัน

ด้านครูประจำกลุ่ม

คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers, 1972) ใช้วิธีการเรียนการสอนโดยครูจะทำหน้าที่เพียงผู้ส่งเสริมและสร้างความสามารถให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนั้น บทบาทของครูจึงเป็นเสมือนเพื่อนร่วมเรียน (Peers) และผู้นำในการเรียน (Leader) ดังนั้นบทบาทของครูสอนผู้ใหญ่จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitator of learning) ซึ่งควรมีคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการคือ

1. ให้ความไว้วางใจเชื่อถือและยกย่องให้เกียรติผู้เรียน
2. มีความจริงใจและปรารถนาดีต่อผู้เรียน
3. มีความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจความรู้สึกของผู้เรียน

โดยจะมีบทบาทดังนี้

1. จะต้องเป็นผู้ที่ริเริ่มที่จะสร้างบรรยากาศในกลุ่มหรือในชั้นเรียน
2. จะต้องช่วยให้แต่ละคนได้เข้าใจอย่างแท้จริงในจุดมุ่งหมายของแต่ละคนและจุดมุ่งหมายของแต่ละกลุ่ม
3. จะต้องรู้จักใช้ความต้องการของผู้เรียนให้เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ทั้งนี้ เพราะความต้องการของแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความหมายสำหรับผู้เรียนเป็นอย่างมาก
4. จะต้องพยายามจัดการและจัดหาทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้กว้างขวางมากที่สุดเท่าที่จะทำได้
5. จะต้องทำตัวให้เป็นเสมือนแหล่งทรัพยากรเพื่อการเรียนที่ยืดหยุ่นได้สำหรับการเรียนรู้
6. จะต้องยอมรับฟังและยอมรับในการแสดงออกของผู้เรียนที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของวิชาที่เรียน ตลอดจนทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนอย่างแท้จริงทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม
7. การยอมรับสภาพการดังกล่าวจะก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในห้องเรียนและจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนที่จะปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มได้เป็นอย่างดีและสามารถจะแสดงความคิดเห็นได้ในฐานะสมาชิกของกลุ่ม มิใช่ผู้มีอำนาจบงการจากเบื้องบนแต่อย่างใด
8. การที่ผู้สอนปฏิบัติตนเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้นความรู้สึกนึกคิดหรือข้อเสนอของตนนั้นอาจจะได้รับ ความสนใจและนำไปประพฤติปฏิบัติหรือไม่ก็ยอมเป็นไปได้ ทั้งนี้ เพราะตนเองมีฐานะเป็นเพียงสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มที่มีบทบาทเพียงมีส่วนร่วมเท่านั้น
9. ในกระบวนการเรียนการสอนนั้น ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้จะต้องขึ้นอยู่กับสื่อต่อความเป็นไปในชั้นเรียน ซึ่งอาจได้แก่ความขัดแย้ง ความรู้สึกนึกคิดทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาช่วยกันแก้ปัญหาโดยอาศัยกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือ
10. ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้จะต้องเรียนรู้ข้อจำกัดของตนเองนั่นก็คือ เขาจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสรภาพได้มากน้อยเพียงใด และเขาจะต้องแจ้งให้ผู้เรียนได้รับรู้ข้อจำกัดหรือความประสงค์ของเขาด้วย

ด้านสื่อประกอบการเรียน

สมบูรณ ศาลยาชีวิน (2526) กล่าวถึงองค์ประกอบที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ใหญ่ใช้สื่อได้สะดวกยิ่งขึ้น นั่นคือ

1. ผู้ใหญ่จะมีความพร้อมทางด้านทักษะในการใช้สื่อทุกประเภท
2. ผู้ใหญ่จะเป็นวัยที่มีอิสระในการใช้สื่อใดก็ได้ตามความสนใจ
3. ผู้ใหญ่มีสิทธิที่จะใช้สื่อต่างๆ ได้มากกว่าเด็ก
4. ผู้ใหญ่จะตระหนักถึงคุณค่าของการใช้สื่อในช่วงเวลาว่างได้ดี
5. ผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์ในการรับรู้ด้านเนื้อหาของข่าวสารได้ดี

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน

แมลโคล์ม เอส โนลส์ (Malcolm S. Knowles, 1977) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการวัดผลของโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมี 2 ประการ

1. วัดผลเพื่อจะได้หาทางปรับปรุงงานขององค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งจะรวมถึงการวัดผลการวางแผนงาน รูปแบบ การตัดสินใจ บุคคล อาคารและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งการบริหาร
2. วัดผลเพื่อปรับปรุงโปรแกรมโดยตรง ซึ่งหมายถึง การวัดผลจุดมุ่งหมาย ผู้เรียน วิธีการสอน และเทคนิค อุปกรณ์การสอน และผลการเรียน

ขั้นการวัดผลประกอบด้วย

1. การเตรียมตั้งคำถาม
2. รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่จะช่วยตอบคำถามเหล่านั้น
3. วิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมาย ซึ่งจะเป็นการตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้แต่แรก
4. เปลี่ยนแปลงระยะเวลาการปฏิบัติงาน และโปรแกรมให้สอดคล้องกับผลที่ได้ค้นพบ

การวัดผลจะต้องมีการตัดสินใจซ้ำๆ ในแง่ที่ว่า เมื่อใดควรจะมีการวัดผล จะวัดผลอะไร และใครควรจะเป็นผู้วัดผล

เกี่ยวกับด้านเวลา Knowles ได้แนะนำว่าในการวัดผลโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ควรจะมีแบบฟอร์มให้ผู้เรียนและครูผู้สอนได้กรอก เพื่อออกความเห็นในตอนสุดท้ายของโปรแกรม เมื่อหมดเทอมในแต่ละปี แต่การวัดผลอย่างไม่เป็นทางการนั้นควรจะมีอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม การวัดผลอย่างกะทันหันก็อาจจะมีได้ ในกรณีที่เกิดปัญหาเร่งด่วน

ผู้ทำการวัดผล Knowles เสนอแนะให้ทุกคนซึ่งสามารถจะตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรม ไม่ว่าจะในทางใดทางหนึ่งได้ให้เข้าร่วมเป็นผู้วัดผล ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับประเภทของโปรแกรม กลุ่มคนดังต่อไปนี้ ควรจะมีส่วนร่วมในการวัดผล คือ ผู้เรียน ผู้นำกลุ่ม หรือครู หัวหน้า และเจ้าหน้าที่ของโปรแกรม และตัวแทนจากชุมชน

ตอนที่ 4 สภาพทั่วไปของห้างสรรพสินค้าในกรุงเทพมหานคร

จากการเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานครประกอบกับการส่งเสริมการลงทุนให้แก่ภาคเอกชน ทำให้กรุงเทพมหานครซึ่งมีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวน

มาก เป็นแหล่งรวมของธุรกิจต่างๆ มากมาย มีห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้นมากมาย เพื่อรองรับกับความต้องการของประชาชนในทุกๆระดับ ซึ่งอาจแบ่งห้างสรรพสินค้าเหล่านี้ออกเป็น 3 ขนาด คือ ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ห้างสรรพสินค้าขนาดกลาง และห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก (ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร 1,2539)

1. ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าที่มีจำนวนพนักงานตั้งแต่ 100 คน ขึ้นไป ซึ่งจัดบริการขายสินค้าทุกประเภท เช่น ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล เดอะมอลล์ พิวเจอร์ปาร์ค แม็คโคร เป็นต้น

2. ห้างสรรพสินค้าขนาดกลาง ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าที่มีจำนวนพนักงานตั้งแต่ 50 ถึง 99 คน โดยจัดบริการสินค้าเกือบทุกประเภท เช่น ห้างเมอริคิง บีคิง วันเดอร์ แซนต้า เป็นต้น

3. ห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าที่มีจำนวนพนักงานตั้งแต่ 1 ถึง 49 คน โดยจัดบริการสินค้าบางประเภทแต่ไม่ครบทุกประเภท เช่น เซเว่นอิเลฟเว่น เซ็นทรัลมินิมาร์ท มินิมาร์ทในปั้มน้ำมัน เป็นต้น

ห้างสรรพสินค้า จะมีการแบ่งหน้าที่ออกเป็น 4 หน้าที่ด้วยกัน คือ (สุมนา อยู่โพธิ์,2538)

1. ฝ่ายสินค้า (Merchandise Division) แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสินค้า ผู้ซื้อหรือผู้จัดการแผนกซื้อ โดยมีความรับผิดชอบกิจกรรมเกี่ยวกับการซื้อ และการขาย กิจกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นหัวใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ฝ่ายสินค้า มักจะอยู่ภายใต้การดำเนินการของผู้จัดการหรือรองประธานเกี่ยวกับสินค้า ผู้ซึ่งจะควบคุมดูแลสินค้าที่มีอยู่ทุกแห่งทั้งที่อยู่ในร้าน ในที่เก็บของ และที่สำนักงานจัดซื้อ โดยฝ่ายสินค้านี้มีหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้

- บริหารนโยบายสินค้า
- สร้างภาพพจน์ที่ดีด้วยการซื้อสินค้าอย่างเหมาะสม
- ช่วยในการหาข้อมูลเกี่ยวกับภาวะตลาดและแนวโน้มของธุรกิจ
- สร้างระบบการควบคุมสินค้าที่ดี
- ช่วยแผนกต่างๆ ในเรื่องการจัดซื้อ
- ช่วยในการหาแหล่งซื้อใหม่ๆ

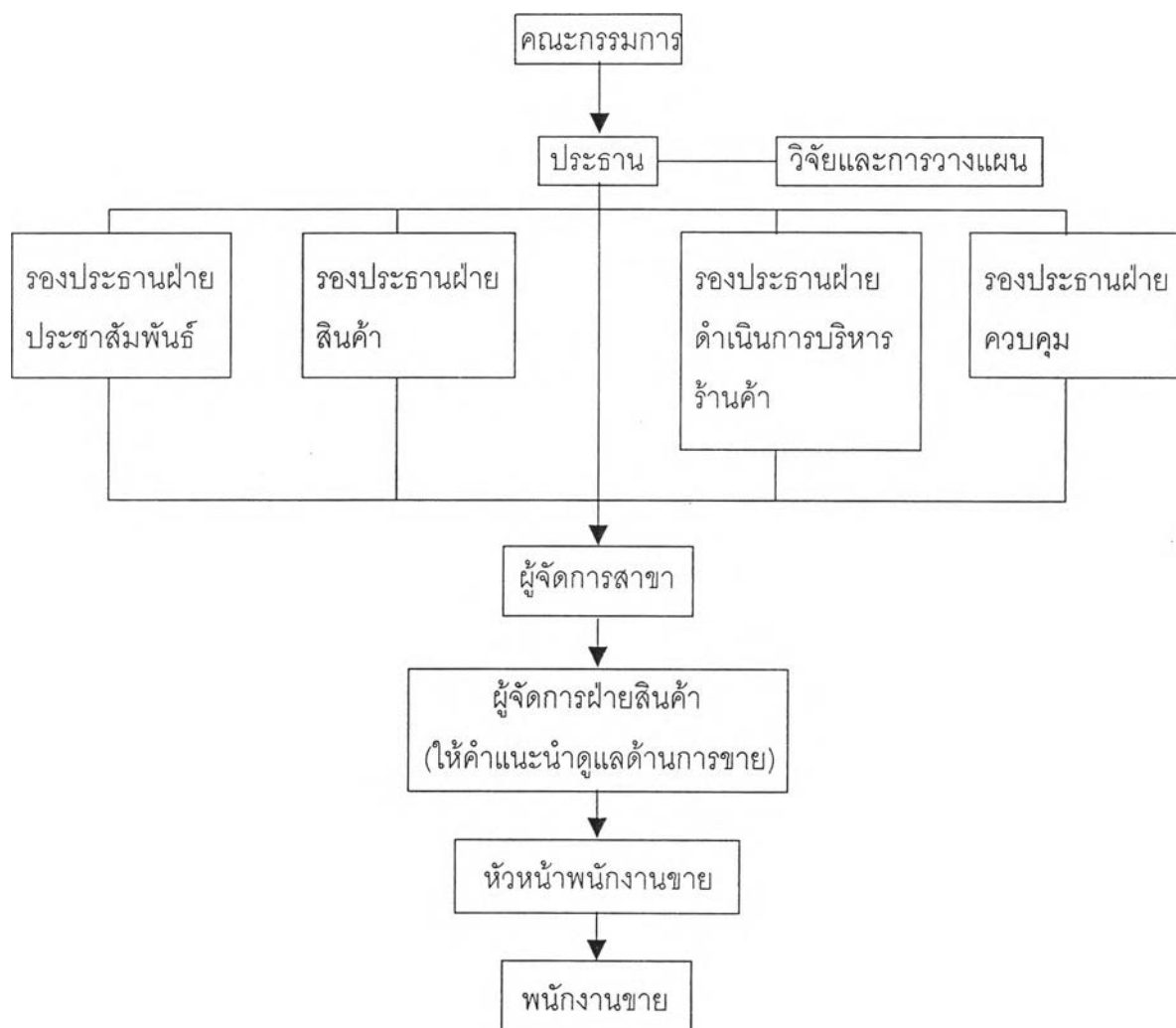
2) ผู้ซื้อหรือผู้จัดการแผนกซื้อ รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับซื้อสินค้ามาแล้วขายออกไป ซึ่งบางครั้งได้รวมเอาเจ้าหน้าที่ในการวางแผนเกี่ยวกับสินค้าและการช่วยทำงานประมาณเกี่ยวกับสินค้า การทำสัญญากับผู้ผลิต ผู้ค้าส่ง และแหล่งขายต่างๆ นอกจากนี้ยังจะต้องศึกษาถึงเรื่องแนวโน้มของแพชั่น ความเคลื่อนไหวของราคา ราคาสินค้า เพื่อให้ได้มาซึ่งการซื้อสินค้าที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า และรับผิดชอบเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของพนักงานขาย เพื่อให้สามารถขายสินค้าที่เขาซื้อมาได้อีกด้วย

2. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ (Publicity Division) จะรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการขาย และการโฆษณา ตลอดจนความพยายามในการขายอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพนักงานขาย ซึ่งอยู่ใต้การควบคุมของผู้จัดการฝ่ายโฆษณาหรือผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์

3. ฝ่ายดำเนินการและบริหารร้านค้า (Store Management and Operating Division) ผู้จัดการจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งจะควบคุมดูแลกิจกรรมที่แตกต่างกันมากกว่าคนอื่นๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการซื้อขาย ยกเว้น การบัญชีและการเงิน โดยจะรับผิดชอบในเรื่องซ่อมแซม ดูแลรักษา บริหารทั่วไป กิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงาน จัดซื้อวัสดุประจำสำนักงาน เครื่องมือ อุปกรณ์และทรัพย์สิน การคุ้มครองและป้องกันสินค้า และงานฝ่ายบุคคล

4. ฝ่ายควบคุม (Control Division) มีหน้าที่ควบคุมดูแลรักษาทรัพย์สินและเพื่อหาเงินทุนมาใช้ในกิจการ ผู้รับผิดชอบคือรองประธานฝ่ายควบคุม งานที่ฝ่ายนี้ต้องรับผิดชอบ ได้แก่ เก็บบันทึกเกี่ยวกับบัญชีการเงินต่างๆ วางแผนและคำนวณจำนวนสินค้าคงเหลือ การพิจารณาให้เครดิตและการติดตามทวงถามหนี้ ท่างบประมาณเกี่ยวกับสินค้าและควบคุมการจัดซื้อให้อยู่ในวงเงินงบประมาณ ท่างบประมาณและควบคุมค่าใช้จ่าย ทำรายงานเสนอฝ่ายจัดการทั่วไป ประกันภัย ศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับกฎหมายข้อบังคับต่างๆ ของทางการ ทำรายงานเสนอรัฐเช่น รายงานเรื่องภาษี

ห้างสรรพสินค้าแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ตามหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ โดยมีผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องมากมาย ดังแผนผังการจัดองค์กรในห้างสรรพสินค้า ดังนี้

ห้างสรรพสินค้าในกรุงเทพมหานครจะมีการแบ่งหน้าที่โดยการแบ่งตามความเหมาะสม ดังนั้นห้างสรรพสินค้าแต่ละแห่งจะมีการแบ่งหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปเช่น ห้างสรรพสินค้าพาด้า สาขาปิ่นเกล้า (2539) แบ่งหน้าที่ออกเป็น 6 หน้าที่ หรือ 6 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริการ ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายบุคคล ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงิน ฝ่ายอาคารสถานที่ ซึ่งจัดให้พนักงานขาย และพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการขายเช่น พนักงานส่งเสริมการขาย พนักงานแนะนำสินค้า อยู่ในฝ่ายการตลาด โดยพนักงานขาย จะมีการปฏิบัติงานในแผนกต่างๆ ซึ่งมีการแบ่งแผนกการปฏิบัติงานต่างกันตามห้างสรรพสินค้านั้นๆ จะกำหนดขึ้นมา เช่น

ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลมีการแบ่งแผนกดังนี้

วัยรุ่นสตรี	กีบซ้อป
เสื้อชุดสตรี	ซารีโอ
ตกแต่งสตรี	รองเท้าเด็ก
รองเท้าสตรี	เสื้อผ้าเด็ก
กระเป๋าสตรี	ของเล่นเด็ก
เครื่องสำอาง	เครื่องเขียน
เครื่องประดับสตรี	หนังสือ
ชุดคลุมห้อง	กีฬา
ชุดต่างๆของสตรี	นาฬิกา
- ชุดนอน	เครื่องนอน
- ชุดว่ายน้ำ	ผ้าเมตร
- ชุดชั้นใน	ซูเปอร์มาร์เก็ต
วัยรุ่นชาย	เครื่องแก้ว
เสื้อผู้ชาย	เฟอร์นิเจอร์
ตกแต่งชาย	สินค้าไทย
รองเท้าชาย	ดอกไม้
ยีนส์	เครื่องครัว
ชุดต่างๆ ของชาย	อุปกรณ์รถยนต์
- ชุดนอน	ไฟฟ้า
- ชุดว่ายน้ำ	เครื่องมือไฟฟ้า
- ชุดชั้นใน	

ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์มีการแบ่งแผนกดังนี้

บุติกสตรี	กีฬาช้อป
เครื่องหนังสตรี	เสื้อผ้าเด็ก
เครื่องสำอาง	ของเล่นเด็ก
เครื่องประดับสตรี	เครื่องเขียน
ชุดต่างๆ ของสตรี	อุปกรณ์สำนักงาน
- ชุดนอน	หนังสือ
- ชุดว่ายน้ำ	กีฬา
- ชุดชั้นใน	นาฬิกา
แต่งกายชาย	สินค้าพิเศษ
เครื่องหนังชาย	ประดับบ้าน
ยีนส์	หัตถกรรม
ชุดต่างๆ ของชาย	เครื่องครัว
- ชุดนอน	เครื่องแก้ว
- ชุดว่ายน้ำ	ประดับยนต์
- ชุดชั้นใน	เครื่องเสียง
ซูเปอร์มาร์เก็ต	เครื่องใช้ไฟฟ้า
สินค้าต่างประเทศ	

ห้างสรรพสินค้ามีการแบ่งเป็นแผนกการปฏิบัติงานต่างๆ มากมาย ดังนั้น บุคลากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากและมีเป็นจำนวนมากในห้างสรรพสินค้าคือ พนักงานขาย โดยจะปฏิบัติงานตามแผนกนั้นๆ ซึ่งศิริ ภูพงษ์วัฒนา (2533) ได้อธิบายถึงกระบวนการบริหารหน่วยงานขายในขั้นตอนของการรับสมัครและคัดเลือกพนักงานขายไว้ โดยกล่าวว่าพนักงานขายนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ยาก แต่การหาพนักงานขายที่ดีเป็นสิ่งที่ยาก ดังนั้น การรับสมัครและการคัดเลือกพนักงานขายจึงเป็นงานสำคัญ ซึ่งผู้บริหารงานขายจะต้องจัดวางหลักเกณฑ์ให้ดี เพื่อบริษัทจะได้พนักงานขายที่มีคุณสมบัติตามที่บริษัทต้องการ แต่สิ่งที่บริษัทต่างๆ มักจะเผชิญก็คือการเข้าออกของพนักงานขายมีสูงมาก เพราะคนไทยมักจะมองว่าผู้ที่ทำงานด้านการขายมีเกียรติและศักดิ์ศรีต่ำ ดังนั้น ผู้ที่มาสมัครงานเป็นพนักงานขายจึงมักเป็นผู้ที่หางานอื่นไม่ได้แล้ว หรือเป็นผู้ที่ต้องการหารายได้เพิ่ม หรือเป็นผู้ที่มีความรู้ที่น้อย ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักจะไม่ค่อยมีความมานะอดทน การวางหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพนักงานให้ห้างสรรพสินค้านั้น นอกจากมีคุณสมบัติทางด้านพื้นฐานความรู้แล้ว จะต้องมียุทธลักษณะที่ดีและมีมนุษยสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นผู้ที่ต้องการทำงานในห้างสรรพสินค้าไม่ว่าจะเป็น

พนักงานในแผนกใด จึงต้องพยายามพัฒนาตนเองทั้งในด้านพื้นฐานความรู้เดิม และบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อให้เข้าหลักเกณฑ์ที่แต่ละแห่งได้กำหนดไว้ จึงเข้ารับการคัดเลือก

ตอนที่ 5 แนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่พนักงานห้างสรรพสินค้า

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่พนักงานห้างสรรพสินค้านั้น ได้อาศัยแนวคิดพื้นฐานมาจากการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ใช้แรงงาน ซึ่งพนักงานห้างจัดว่าเป็นบุคคลที่ใช้แรงงานทำงานเช่นเดียวกับผู้ใช้แรงงานในสาขาอาชีพอื่น ในกรณีการศึกษาของผู้ใช้แรงงานนั้น ไวท์เฮาส์ (Whitehouse,1972) ได้แยกออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การศึกษาแรงงาน (Libour Education) เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใช้แรงงานด้วยกัน โดยจะมีสหภาพแรงงานเป็นศูนย์กลางและอาจจะร่วมมือกับกิจกรรมหน่วยงานอื่นๆ ก็ได้ เช่น วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น และการศึกษาดังกล่าวจะเน้นในเรื่องกิจกรรมเป็นกลุ่มเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (Group Action for Group Purposes) วิชาที่เรียนรู้กันก็มักเน้นในเรื่องเศรษฐกิจและรวมถึงการฝึกวิชาชีพด้วย

2. การศึกษาของคนงาน (Works Education) ซึ่งในอังกฤษมักจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Liberal Adult Education การศึกษาดังกล่าวนี้จะเน้นที่ตัวของผู้ใช้แรงงานแต่ละคนเพื่อปรับปรุงสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน

สำหรับการศึกษาของคนงานนี้ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่างด้วยกัน เช่น ไดโมนิ (Dimono,1976) ได้ให้ไว้ว่าหมายถึงลักษณะของการศึกษาผู้ใหญ่อีกแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกว่า Liberal Education หรือ General Adult Education ก็ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ในเรื่องสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่ผู้ใช้แรงงาน ในขณะที่ปีเตอร์สัน (Peterson,1945) ได้ให้ไว้ว่า หมายถึงการศึกษาที่ต่างจากการฝึกวิชาชีพ (Vocational Training) กล่าวคือ จะเป็นการจัดการเรียนการสอน ในเรื่องของปัญหาสังคม เศรษฐศาสตร์ทั่วไป ปรัชญาและกิจกรรมของสมาคม องค์การผู้ใช้แรงงาน กฎหมายเบื้องต้น หลักการพูดในที่สาธารณะ สำหรับบุคคลที่จะเป็นผู้นำในสหภาพแรงงาน แต่โดยทั่วไปแล้วเมื่อพูดถึงความหมายอย่างกว้างขวางที่มีลักษณะแน่นอนก็หมายถึงการศึกษาเบื้องต้น (Basic Education) และการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ (Vocational Training) เช่น การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป (General Culture) การศึกษาถึงการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Education) การฝึกอบรมในการเป็นสมาชิกของสหภาพ

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การศึกษาสำหรับผู้ใช้แรงงาน ก็คือ การให้ความรู้แก่ผู้ใช้แรงงานในลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งการให้ความรู้นี้อาจจะแตกต่างกันไปตามสภาพของคนงานและสังคม แต่จุดประสงค์ก็เพื่อให้ผู้ใช้แรงงานได้เข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองและหน้าที่ที่

มีต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสัมพันธที่ดีระหว่างลูกจ้าง และนายจ้าง

การจัดการศึกษาให้กับพนักงานห้างสรรพสินค้า นั้น มาจากมูลเหตุเดียวกับการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงาน ดังนี้

1. การขาดความรู้พื้นฐาน ด้านการศึกษาที่ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ กล่าวคือ ส่วนมากของกำลังแรงงานในเมืองเป็นผู้มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.7) ลงมา (กรมแรงงาน, 2525) และจากงานวิจัยของจำเนียงบุญมา และบุหพันธ์ พิทักษ์ผล ในปี พ.ศ. 2527 พบว่าสาวโรงงานส่วนใหญ่ซึ่งมีถึงร้อยละ 78 มีความรู้ไม่เกินชั้นประถมปีที่ 4 (อัถมณี บุรกานนท์, 2526) การขาดความรู้เมื่อคนงานอายุมากขึ้น ความรู้ที่มีอยู่นั้นหากไม่ได้นำมาใช้อย่างสม่ำเสมอก็มักจะลืมเลี้ยวบ้าง ในขณะที่เดียวกันคนงานรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสู่กำลังแรงงานจะได้รับการศึกษามากกว่าเดิม ทำให้คนงานรุ่นเก่ายิ่งด้อยการศึกษามากขึ้น ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการทำควมเข้าใจกับกฎ ระเบียบต่างๆ รอบตัวเขา และการพัฒนาการศึกษาเพื่อโอกาสก้าวหน้าในชีวิตก็จะลดน้อยลงไป หากไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรเกี่ยวกับเรื่องนี้ นาย เกรียง กิริติกร อดีตอธิบดีกรมสามัญศึกษาได้ให้ทัศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2519) สังคมในเมืองหรือนครหลวงก็ประสบปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คือ คนในชนบทอพยพเข้ามาในเมืองกันมาก คนมีแรงงานในระบบเดิมสามารถเอาตัวรอดได้ในสมัยก่อน แต่สมัยนี้แรงงานจะต้องมีคุณภาพตามความต้องการของสังคม ดังนั้นพอสรุปได้ว่าคนธรรมดาสามัญจะดำเนินชีวิตโดยสามัญสำนึกไม่ได้แล้ว ต้องใช้หลักวิชาการเข้าช่วย นั่นคือการศึกษาผู้ใหญ่

2. ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการสมัยใหม่ในงานอุตสาหกรรม มีการพัฒนาวิทยาการให้ทันสมัย และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งต้องการความชำนาญพิเศษจากผู้ใช้แรงงานมากขึ้นด้วย แต่จากการที่ความสามารถของผู้ใช้แรงงานยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการ เป็นปัญหาที่ทำให้นายจ้างได้ผลผลิตที่ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามที่ต้องการ และเป็นปัญหาของผู้ใช้แรงงานได้ง่ายขึ้น จึงต้องมีการจัดการศึกษาและ / หรือฝึกอบรมความรู้วิชาการและพัฒนายกระดับฝีมือแรงงาน (Up Grading) ให้ก้าวหน้าทันกับการพัฒนาเทคโนโลยีด้วย

3. การใช้ชีวิตของผู้ใช้แรงงานในสังคมอุตสาหกรรมในประเทศที่กำลังพัฒนา สังคมเกษตรกรรมได้ค่อยๆ เปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม แรงงานจากภาคเกษตรกรรมได้เข้ามาสู่งานอุตสาหกรรมมากขึ้น การปรับตัวจากชีวิตซึ่งไม่รีบร้อน ตนเป็นนายของตนเอง และมีการดำเนินชีวิตขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศไปสู่การทำงานอุตสาหกรรม ซึ่งรีบเร่ง มีระเบียบ แบบแผน ทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว ปรับชีวิตของผู้ใช้แรงงาน การจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงานจึงจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนให้ความรู้ความเข้าใจในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ใช้แรงงาน

4. สิทธิ หน้าที่ และการรวมตัวกับองค์กรของผู้ใช้แรงงาน ผู้ใช้แรงงานจำเป็นต้องรู้และเข้าใจในสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งในด้านการคุ้มครองแรงงานเพื่อไม่ให้นายจ้างถือโอกาสเอาเปรียบโดยอาศัยประโยชน์ขององค์กร การดำเนินการในฐานะเป็นองค์กรของผู้ใช้แรงงาน ไม่ว่าจะป็นสหภาพแรงงานหรือสหพันธ์แรงงานก็ตาม ต้องเป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ผู้ใช้แรงงานในเรื่องสิทธิ ผลประโยชน์ และสิ่งที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามกฎหมายในฐานะเป็นองค์กรของผู้ใช้แรงงานด้วย

นอกจากนี้แล้ว ฟลิปโป (Flippo, 1961) ยังได้ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอาชีวศึกษาหรือวิชาชีพมีอยู่นั้น มีความจำเป็นมากในอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มการสอนงานและการควบคุมงาน ทำให้องค์กรเกิดเสถียรภาพและสามารถยืดหยุ่นได้ และทำให้ขวัญในการทำงานของคนงานดีขึ้น

นอกจากความจำเป็นในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาแก่ผู้ใช้แรงงาน ตามที่ฟลิปโปกล่าวแล้ว กาญจนา จิววรรณกุล (2521) ยังเห็นว่า

คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทั่วโลก มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา ยิ่งในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองด้วยแล้ว เพื่อช่วยให้เขาสามารถปรับตัวเข้าสภาพการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปได้ และจะได้ปรับปรุงการผลิตให้มีทั้งปริมาณและคุณภาพ นอกจากนี้คนงานบางส่วนก็ยังต้องการใช้เวลาว่างที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ดังนั้น คนงานจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติมมิใช่เฉพาะด้านทักษะด้านการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา ซึ่งประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาให้แก่คนงาน จึงได้จัดการศึกษาผู้ใหญ่ในรูปแบบต่างๆ

ในแง่ของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้แก่ผู้ใช้แรงงาน สมพร ใจพุง (2521) มีความเห็นว่า การศึกษาจำเป็นสำหรับผู้ใช้แรงงาน เพราะจะทำให้ผู้ใช้แรงงานมีความสามารถ มีความก้าวหน้า เห็นประโยชน์ของสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม เขาจะเป็นประชากรที่ฉลาด มีความรับผิดชอบและสามารถดำรงชีวิตในครอบครัว ในสหภาพแรงงานและสังคมได้อย่างมีอิสระและเต็มภาคภูมิ มีความนึกคิดและความสำนึกอย่างเป็นประชาธิปไตย ผู้ใช้แรงงานสำนึกถึงการรักษาความปลอดภัย ได้รวมถึงการการเรียนรู้อาชีพใหม่ๆ วิธีการทำงานแบบใหม่ มีความคิดที่จะปรับปรุงการจัดระเบียบองค์กรของแรงงาน และจะเป็นการลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ใช้แรงงานเข้าใจ และร่วมมือในแผนงานต่างๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้ใช้แรงงานที่มีการศึกษาก็ยังมีโอกาสศึกษาหาความรู้ความชำนาญด้านอื่นๆ เพิ่มได้อีก

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใช้แรงงานไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อให้ความรู้และทักษะขั้นพื้นฐานแก่ผู้ใช้แรงงาน เช่น การอ่านออกเขียนได้ การรวบรวมความคิดเห็น การรวบรวมข้อมูลต่างๆ เป็นต้น
2. เพื่อกระตุ้นเร้าความสนใจเรื่องสภาพแรงงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกผูกพันต่อสภาพแรงงานมากขึ้น โดยการสอนเรื่องสภาพแรงงาน องค์กรของลูกจ้าง เป็นต้น
3. ให้มีความเข้าใจในปัญหาแรงงานในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น ทั้งในด้านสังคม และ เศรษฐกิจ
4. ฝึกสอนคนงานให้เป็นผู้มีผู้นำและมีความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ต่างๆ เช่น ในฐานะผู้นำแรงงาน เจ้าหน้าที่สภาพแรงงาน นักการศึกษาแรงงาน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่ใช้แรงงานนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประชาชน เป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคคล ส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพขึ้น อันเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนาประเทศในระบบเศรษฐกิจเสรีอย่างในโลกปัจจุบัน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมที่สุดจึงเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ กัน ซึ่งการจัดการศึกษาให้กับผู้ใช้แรงงานนั้น นอกจากส่งผลในด้านการทำงานแล้วยังเป็นการพัฒนาจิตใจ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และสังคมให้ดีขึ้นด้วย

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยในประเทศ และต่างประเทศ ดังนี้

สุภาพร จันทรเจริญ (2521) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของสภาพแรงงานในการให้การศึกษาแก่ผู้ใช้แรงงาน ศึกษาเฉพาะสภาพแรงงานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใช้แรงงานในประเทศ ศึกษาทบทวนขอบเขตการจัดการศึกษาให้ผู้ใช้แรงงาน ซึ่งสภาพแรงงานเป็นผู้ดำเนินการหรือมีส่วนร่วมในการจัด ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดศึกษา วิเคราะห์ผลของการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงานต่อการแรงงานสัมพันธ์ ว่ามีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างและผู้ใช้แรงงานหรือไม่เพียงใด พบว่าการที่สภาพแรงงานยังไม่มีคามเข้มแข็งพอทั้งด้านรายได้และจำนวนสมาชิกย่อมเป็นอุปสรรคในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใช้แรงงาน สำหรับกิจกรรมด้านการศึกษาที่สภาพแรงงานจัดนั้น ส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบและไม่มีแนวทางที่แน่นอน ประเภทการศึกษาที่จัดก็เป็นประเภทการศึกษาอบรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยสภาพจัดเองบ้างหรือไม่ก็ไปร่วมกับหน่วยงานภายนอกบ้าง สภาพแรงงานยังต้องอาศัยการสนับสนุนทางการเงินจากหน่วยงานต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ ปัญหาอุปสรรคที่พบนอกเหนือจากเรื่องทุนทรัพย์แล้วยังเป็นเรื่องข้อจำกัดของเวลา เนื่องจากนายจ้างไม่อนุญาตให้ไปศึกษาอบรมโดยไม่ถือเป็นวันลา ปัญหาการไม่มีสถานที่อบรม นอกจากนี้ยัง

พบว่าการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใช้แรงงานจะมีผลให้มีการแรงงานสัมพันธ์ในสถานประกอบการดีขึ้นมาก

นวลเสณห์ วงศ์เชิดธรรม (2522) ได้ศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญในกรุงเทพมหานคร พบว่านักศึกษาผู้ใหญ่มีปัญหาบ่อย แต่มีความต้องการค่อนข้างมาก และเป็นความต้องการด้านหลักสูตร ต้องการเฉพาะเนื้อหาวิชาที่สำคัญ โดยจัดให้ง่ายและเข้าใจได้เร็ว และเนื้อหาวิชาควรจัดเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ และการนำไปใช้ในการทำงานได้ ด้านการเรียนการสอนต้องการให้ครูหาวิธีสอนที่เข้าใจง่าย มีหลักเกณฑ์ มีอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับเรื่องที่สอน และควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีโอกาสซักถามปัญหาในชั้นเรียน ด้านบริการของทางโรงเรียน ต้องการให้ทางโรงเรียนจัดอุปกรณ์และตำราแก่นักศึกษา และควรมีการจัดบริการแนะแนวการศึกษาหรืออาชีพ พร้อมทั้งบริการด้านการปฐมพยาบาล

อัญมณี บูรณกานนท์ (2526) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาจากระบบของลูกจ้างไทย พบว่ารูปแบบของการศึกษาที่ผู้ใช้แรงงานต้องการเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การจัดอบรมเป็นชั้นเรียน มีวิทยากรเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 31.95) อันดับสองคือ จัดให้มีหนังสือสำหรับอ่านเอง (ร้อยละ 16.92) อันดับสามคือ การจัดสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (ร้อยละ 14.10) อันดับสี่คือ จัดกลุ่มพูดคุยกันเอง (ร้อยละ 11.84) อันดับห้าคือ การจัดทำประกาศสำหรับนักศึกษาเอง (ร้อยละ 9.40) นอกจากนี้มีการเสนอจัดทำชุดความรู้แบบเบ็ดเสร็จ (ร้อยละ 6.39) มีการจัดการศึกษาทางวิทยุ และโทรทัศน์ (ร้อยละ 6.20) และแนวคิดของลูกจ้างต่อการศึกษานอกระบบนั้น ลูกจ้างมองว่าควรมีผู้จัดการศึกษาให้และมองว่ารัฐบาลควรเป็นผู้จัดที่สำคัญ โดยจัดเนื้อหาในเรื่องที่กระทบกับความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่

กมล กล้าหาญ (2527) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อปัญหาในการเรียนการสอนด้วยระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในปีพ.ศ. 2527 พบว่า ส่วนใหญ่นักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้รับเอกสารล่าช้า เนื้อหาในเอกสารมีมากเกินไป ส่วนการที่มีนักศึกษาออกกลางคันนั้นมีสาเหตุเนื่องจาก ขาดความพร้อมในด้านการเรียน มีเวลาน้อย ควบคุมตนเองไม่ได้ การอยู่ห่างไกลและการติดต่อใกล้ชิดกับผู้สอน ทำให้ไม่แน่ใจว่าจะเรียนจบหลักสูตรสำหรับสัดส่วนของนักศึกษาที่ออกกลางคันเป็นนักศึกษาที่มีครอบครัวแล้ว ถึงร้อยละ 69.62 ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการร้อยละ 86.56 และโดยเฉพาะนักศึกษาสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มีออกกลางคันถึงร้อยละ 71.68

ธวัชชัย ยงกิตติกุล (2532) ได้ทำการศึกษาความต้องการการศึกษาออกโรงเรียนของผู้ใช้แรงงาน โดยสำรวจพบว่า ผู้ใช้แรงงานมีความต้องการศึกษาเพิ่มเติมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับมาก (4.28) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นผลให้มีความต้องการแรงงานที่มีการศึกษาสูงขึ้นเพราะแรงงานเป็นปัจจัยที่สำคัญในระบบอุตสาหกรรม

สิรินาฏ ราชเดิม (2534) ได้ศึกษาความคิดเห็นในการพบกลุ่มของนักศึกษาทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตการศึกษา 3 ที่มีต่อสภาพการพบกลุ่ม 4 ด้าน คือ ด้านบทบาทของครูประจำกลุ่ม ด้านบทบาทของสมาชิกในกลุ่มผู้เรียน ด้านการจัดกิจกรรมในการพบกลุ่ม ด้านสถานที่พบกลุ่ม และได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นในการพบกลุ่มทั้ง 4 ด้าน โดยจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพการสมรส และสถานภาพการทำงานตามอาชีพ พบว่านักศึกษาทางไกลที่มีเพศต่างกันมีความเห็นในการพบกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาทางไกลที่มีสถานภาพการสมรสต่างกัน มีความเห็นในการพบกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2537) ได้ศึกษาความต้องการและแนวทางในการเพิ่มพูนความรู้แก่แรงงานเยาวชนในสถานประกอบการ โดยศึกษาแรงงานเยาวชนจาก 8 สถานประกอบการในจังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า แรงงานเยาวชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.44) อายุระหว่าง 20-25 ปี ร้อยละ 72.2 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 3,000-5,000 บาท และร้อยละ 10.3 มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท แรงงานเยาวชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 96.8) มีความต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม สำหรับประเภทของความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมนั้น ต้องการทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ สำหรับวิธีการเพิ่มพูนความรู้ที่ต้องการมีดังนี้ ร้อยละ 56.3 ต้องการจะเรียนทั้งแบบเรียนด้วยตนเองจากสื่อต่างๆ (การศึกษาทางไกล) และเรียนจากห้องเรียนเป็นครั้งคราว ร้อยละ 18.3 ต้องการจะเรียนด้วยตนเองจากสื่อ ช่วงเวลาที่สะดวกในการเพิ่มพูนความรู้ ร้อยละ 69.0 สะดวกในวันหยุดประจำสัปดาห์ ร้อยละ 13.5 สะดวกช่วงเวลาค่ำหลังเลิกงานแต่ละวัน

พุทธชาติ เพชรเสนา (2542) ส่วนปัญหานักศึกษาทางไกลสายสามัญมีหลายประเด็นดังนี้ ประเด็นที่หนึ่งที่นักศึกษาทางไกลมักประสบปัญหาอยู่เสมอคือ ความแตกต่างกันทั้งประสบการณ์พื้นฐานการศึกษา อายุ ความสนใจและความสามารถ เมื่อมาเรียนร่วมกันจึงไม่สามารถเรียนรู้ และเข้าใจเนื้อหาได้พร้อมๆ กัน เมื่อเรียนไม่ทันผู้อื่นจึงทำให้เกิดความท้อถอย ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ครูผู้สอน เนื่องจากการเรียนการสอนนักศึกษาทางไกล จะพบความแตกต่างกับการสอนนักเรียนภาคในระบบ ครูผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของนักศึกษา ลักษณะการเรียนรู้ประเภท

ต่างๆ จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ตลอดจนเทคนิควิธีการสอนผู้ใหญ่ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันมักจะทำให้ครูพูดเดียวกันกับที่สอนนักเรียนในระบบ วิธีการสอนก็ใช้แบบเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ จึงมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายทอดลอย ขาดแรงจูงใจและความสนใจในการเรียน ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาดังกล่าวทำให้สะท้อนออกมาให้เห็นในลักษณะต่างๆ เช่น การขาดความสนใจการเข้าร่วมกิจกรรม การขาดเรียนบ่อย การขาดเรียนเป็นเวลาติดต่อกันนานๆ จนถึงการออกเรียนกลางคัน ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียเปล่าทางการศึกษา

เพอร์วิส (Purvis, 1980) ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเปิด พบว่า ผู้เรียนจะยึดมั่นเฉพาะเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยทำให้ไม่รู้จักกว้าง ส่วนสื่อการเรียนใช้สื่อประสมประเภททางเดียว ผู้เรียนไม่มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นโต้ตอบได้ เป็นเหตุให้ผู้เรียนขาดทักษะในการแสดงออกทุกด้าน

ไพร์ซ (Price, 1985) ได้ชี้ให้เห็นปัญหาหนึ่งที่นักศึกษาทางไกลมักจะพบ ก็คือ การที่ต้องนั่งศึกษาอยู่เดี่ยวดายก่อให้เกิดความรู้สึกที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครที่จะมาเป็นเพื่อนคุยหรืออภิปรายกัน แม้จะมีผู้ช่วยสอนเสริม (tutor) แต่ก็มีจำนวนน้อย และผู้ช่วยสอนเสริมส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อการเรียนให้แก่นักศึกษาได้ แนวทางแก้ไขปัญหานี้ ไพร์ซเสนอแนะว่าควรจะมีกลุ่มช่วยกันเอง (Self-help groups) แต่การตั้งกลุ่มสำหรับนักศึกษาทางไกลนั้นไม่ใช่ของง่ายนัก เพราะวิชาที่เรียนบางวิชามีคนลงทะเบียนเรียนน้อยมาก และนักศึกษาที่ลงทะเบียนจะจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ

บาร์เทล (Bartels, 1985) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการหยุดเรียนกลางคันของนักศึกษาทางไกลมักมาจาก การที่ต้องนั่งศึกษาคนเดียวอยู่กับวัสดุอุปกรณ์การเรียน ไม่มีใครมาช่วยให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ สิ่งที่สำคัญสำหรับนักศึกษาทางไกล คือ การมีวินัยในตนเองต่อการเรียนรู้

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า การเรียนของนักศึกษาทางไกล ซึ่งเน้นในกลุ่มของผู้ใช้แรงงานจะมีสภาพและปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้ เงินทุน เวลา สถานที่ ผู้จัดการศึกษารวมถึงครูผู้สอน ผู้เรียน การจัดบริการ หลักสูตร โดยสภาพและปัญหาดังกล่าวจะศึกษาในเรื่องต่างๆ ไป ในทุกๆ ด้าน โดยไม่เจาะจงที่ตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาที่ตัวผู้เรียน หรือพนักงานห้างสรรพสินค้า โดยจะมีการศึกษาถึงสภาพ และศึกษาถึงปัญหาของการเรียนในหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ของพนักงานห้างสรรพสินค้า โดยจะศึกษาใน 6 ด้าน ดังกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

